

בהיותי יושב ובטל? וגם "כשאני לעצמי" - כשאחשוב שאני לבדי אספיק לעצמי מבלי הצטרפות זולתי, "מה אני?" - מה זה אשר אני אוכל לעשות שיגיע אל גדר השלימות? אם כן, איני יכול להשתדל אלא בהצטרפותי עם זולתי, כי אז בין שנינו נשלם תכליתי. ואין מקום לשום הארכת זמן לזה, כי "אם לא עכשיו, אימתי?", באופן שצדקו ברמז מחצית השקל להורות על כוונת ההתאחדות הזו.

5. תפארת ישראל מסכת אבות פרק א משנה יד

הוא היה אומר - כאן מדבר מענווה במחשבה, ששלוש סבות יש במחשבה שיתגאה בהן הגאות: (א) 'אם אין אני לי מי לי' - בשיחשוב שיש לו מעלה פלונית ופלונית, שיש לו עושר, יופי, גבורה, חכמה, וכדומה, על זה משיב: אם אין אני ומחשבת גאותי שייכים לי לכבשם, מי ובמה אוכל להתפאר ששייך לי. (ב) 'וכשאני לעצמי מה אני' - בשיחשוב ויתגאה על כל דבר קל שעשה כאילו עשה גדולות ונוראות בעולם, ואומר בלבו הן כל אלה ידי עשתה ואיך לא ירום לבבי, על זה משיב: 'וכשאני לעצמי מה אני', ר"ל הן ידעתי כי לא למען הטוב בעבור שהוא טוב, לא לבעבור כי כך רצון הבורא, עשיתי, רק לעצמי להתפאר עשיתי, וכל מעשי מלוכלכים בגאות, ובמה נחשב מעשה כזאת. (ג) 'ואם לא עכשיו אימתי' - סבה ג' שיתגאה, הוא בשיחשוב שהענוה נאותה ויפה רק למי שכבר השיג גדולה וכבוד, אז כשישח מרום כסאו לדבר ולהתנהג בחן ובחסד עם שפל אנשים, יהיה חוט חסד משוך עליו ותיפחו מדת הענווה, אבל כל עוד שכבודו לא הכה עדיין שרשים, יחשוב שיזיק לו הענווה וההכנעה, שיחשבוהו להדיט ויבזוהו, על זה משיב: 'אם לא עכשיו, אימתי', שאתה עדיין באמת קטן ודל תשתמש במידת הענווה שנאותה למעמדך, מתי תשתמש בה, הלא כשיגדלו נוצתך מעט, תחשוב א"ע כנשר בשמים ותאמר: אני ואפסי עוד:

6. ספר מסילת ישרים פרק ב

ופשוט הוא שאפילו אם יפקח האדם על עצמו, אין בכחו לינצל אלולי הקב"ה עוזרו, כי היצר הרע תקיף מאד, וכמאמר הכתוב (תהלים לו): "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו" וגו'. אך אם האדם מפקח על עצמו, אז הקב"ה עוזרו וניצול מן היצר הרע, אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו, ודאי שהקב"ה לא יפקח עליו, כי אם הוא אינו חס, מי יחוס עליו?!... והוא מה שאמרו (אבות ג): 'אם אין אני לי מי לי'.

7. מרן הרב קוק זצ"ל דרשה לפרשת החודש

והנה בענין פעולות אדם, שהן בודאי פועלות על היקום מאוד, ישנן מדרגות למשפט אצל השופט העליון. יש משפט כללי שהוא כל העולם ככולו, ויש משפט פרטי שהוא דן את האדם ביחוד. והנה בודאי שני המשפטים יש בהם שנויים רבים אך שניהם נחוצים, כי בכלל, כל איש ישראל עליו לדעת כי הוא איש בפני עצמו, ואל יקטן בעיניו ערכו לשלח מעשיו לחפשי, כי יהיה נתבע על זה מאת השופט צדק ב"ה לתן דין וחשבון, ואם ח"ו יחסר הוא משלמותו, הוא חסרון שלא יוכל להמנות, ו"אם אין אני לי מי לי", אך אל ידמה כי באמת בידו לבדו טובו, וביכולתו בעצמו לגמור התכלית הרצויה, לא כן, כי התורה נתן הקב"ה לכל ישראל, וע"י מה שכל ישראל יהיו אחדים ואחוזים יחד, מזה יוצאת התכלית הנשגבה שרצה הקב"ה לזכות את ישראל והאדם בכלל ג"כ במדת טובו.

8. שפת אמת ויקרא פרשת בחקותי שנת תרל"ב

א"י מו"ר ז"ל הגיד פירוש המדרש הנ"ל, ע"פ המשנה: "אם אין אני לי" וכו', כי כל אדם נברא על דבר מיוחד מה שא"א לאדם אחר לתקן רק הוא, וכן כל שעה ושעה. ואעפ"כ "כשאני לעצמי מה אני", שהעיקר לבטל עבודתו לכלל ישראל.

1. משנה מסכת אבות פרק א משנה יד

הוא היה אומר: אם אין אני לי - מי לי? וכשאני לעצמי - מה אני? ואם לא עכשיו, אימתי?

2. ר' עובדיה מברטנורא אבות פרק א משנה יד

אם אין אני לי - אם אין אני זוכה לעצמי, מי יזכה בשבילי: וכשאני לעצמי - ואפילו זכיתי לעצמי, מה הוא הזכות הזה ובמה נחשב הוא כנגד מה שאני חייב לעשות: ואם לא עכשיו - בעולם הזה: אימתי - כי אחר המות אי אפשר לזכות עוד. פירוש אחר: אם לא עכשיו - בימי הבחירות, אימתי - שמא בימי הזקנה לא יעלה לידי:

3. מגן אבות לרשב"ץ על אבות פרק א משנה יד

הוא היה אומר הפירוש: אם אין אני זוכה לעצמי, מי הוא שיזכה בשבילי, שכל אדם צריך שיזכה לעצמו ולא יסמוך על זכות אחרים... וכן אמרו בסוטה (כא א) על שבנא והלל אחיו, ששבנא עסק בפרקמטיה והלל עסק בתורה, ואמר לו: בוא ונחלוק, יצאה בת קול ואמרה: "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבזו לו" (שיר השירים ח ז). אלא שאם מתחילה אמר לו: עסוק בתורה ואני אעסוק בפרקמטיא כדי לזון אותך, כמו שעשה עזריה לשמעון אחיו, והנשיא לר' יוחנן - אין יותר גדול מזה, ויש לו שכר עם העוסק בתורה, כמו שדרשו בענין "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך" (דברים לג יח), וזהו המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים, שזוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר: "כי בצל החכמה בצל הכסף" (קהלת ז יב)... וחזר ואמר: אפילו זכיתי לעצמי, מה הוא הזכות הזה כפי מה שאני חייב לעשות?! וכמו שהיה אומר מר עוקבא שעשה צדקות הרבה מממונו: "זודין קלילא ואורחא רחיקתא" (כתובות סז ב). ואם לא עכשיו בזה העולם אטרח - אימתי? כי אחר אי אפשר לזכות עוד. וזהו שאמר שלמה ע"ה: "כי לכלב חי טוב מן האריה המת" (קהלת ט ד) - הכלב החי הוא הרשע, שבעודו חי אפשר לו לעשות תשובה, אבל הצדיק כיון שמת אי אפשר לו לעשות מעשים טובים, וזהו שאמרו: "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת" (ע"ז ג א). ודרשו שם: "היום לעשותם - ולא למחר לעשותם, זהו אחר המיתה..."

ויש לפרש: אם אין אני מוכיח ומעורר לעצמי, מי לי זולתי שיעוררני? התעוררות אחרים היא לפי שעה, והתעוררותו לעצמו הוא תדיר. ואפילו מעורר לעצמי - מה אני להשלים חובתי? כי היצר הרע ושאר שבעיסה המעכבין... ואפילו נטרח הרבה לא נוכל להשלים רצון בוראנו יתברך... ואם לא עכשיו אימתי - אם לא אהיה לעצמי עכשיו בזמן הבחירות, אימתי, שמא בעת הזקנה? אולי לא אוכל מפני חולשת הזקנה או מפני הרגל הביטול או מפני סיבות מבטלות אותי. וגם אם אשתדל בימי הזקנה בכל כחי, הרי אבדתי זמן הבחירות וכיליתי אותו בהבל. וזהו שאמר שלמה ע"ה: "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב ו). וכן אמר דוד ע"ה: "אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם" (תהלים קמד יב), ר"ל, כי כמו שהנטע בעודו קטן ורך, אדם יכול לתקנו שלא יתגדל עקום ויעלה ישר, כן הבנים בנעוריהם אדם יכול לחנכם ביראת ה', וזהו מצות חינוך שאדם חייב בבניו.

4. בינה לעיתים דרוש ב

...הורה צורך זה ההתעוררות אל האדם, לחשוב שיתרחק משתי קצוות בהשגת שלמותו: האחת - שלא יטיל כל השלמת חסרונו על זולתו, לומר שעל ידי אחרים ישיג כל מה שיצטרך, עם שהוא לא יעשה מחלקו כלום. וגם לא יחזיק את עצמו לשיספיק הוא לבדו להשתלם מבלי בחינת זולתו, כי אין הדבר כן, אלא צריך לאחוז בשניהם, תחילה: "אם אין אני לי" - אם איני עושה כלום מצדי למה שנוגע לי, אלא אני מטיל הכל על אחרים, הלא שקר אני נוחל, כי "מי לי?" - מי הוא אשר בהחלט יהיה לי